

125. 5.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden 25 Januari 1946.)

Algemeene beschouwingen.*Algemeen.*

De Regeering sluit zich gaarne aan bij de leden, die van meening waren, dat, nu de kieswet toch moest worden gewijzigd, ook de wijzigingen, bedoeld door de leden, het eerst aan het woord, zonder bezwaar konden worden aangebracht. De opvatting, dat de huidige Staten-Generaal niet meer voldoende representatief zouden zijn om ingrijpende wijzigingen in de kieswet buiten noodzaak te behandelen, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Te recht werd er dan ook van andere zijde op gewezen, dat de thans fungerende Staten-Generaal volledige bevoegdheid hebben.

De ondergeteekende huivert den weg te banen voor het maken van een onderscheid tusschen de kiezers, als in het Voorloopig Verslag bepleit. Afgezien van de omstandigheid, dat artikel 16 van het Koninklijk Besluit van 12 December 1917, *Staatsblad* n°. 692, gebruik van stembiljetten van wit papier bindend voorschrijft, zijn de consequenties van het maken van onderscheid tusschen de kiezers niet te overzien. Hij onderschrijft dan ook de meening van de leden, die opmerkten, dat het maken van eenig onderscheid tusschen de kiezers niet wenschelijk is. Hierbij komt, dat verwezenlijking van het geopperde denkbeeld kwalijk lijkt te passen in het kader van vereenvoudiging in de aan het houden van verkiezingen in 1946 verbonden werkzaamheden.

De Regeering is bereid in het licht van de geopperde bezwaren het voorgestelde artikel 73 terug te nemen. Zij had zich deze bezwaren te voren reeds terdege gerealiseerd, doch meende aanvankelijk, dat zij aan de uitoefening van de kiesbevoegdheid van de betrokken personen niet in den weg mochten staan. Toegegeven kan echter worden, dat men, slaat men dezen weg in, voor groote moeilijkheden komt te staan.

Considerans.

Het is den ondergeteekende niet duidelijk waarom de onder dit hoofd bedoelde blijvende wijzigingen niet zouden zijn begrepen onder den considerans van het wetsontwerp. Onder *a* is in het algemeen sprake van het aanbrengen van eenige aanvullingen en wijzigingen in de kieswet, enz.

Het hoofdmotief van die wijzigingen en aanvullingen wordt nader gepreciseerd door de aanduiding, dat dit „mede geschiedt tot verdere vereenvoudiging van de gemeentelijke administratie“, hetgeen, naar de ondergeteekende in alle bescheidenheid meent, impliceert, dat het ontwerp ook aanvullingen en wijzigingen bevat, welke een andere strekking hebben.

Kiesgerechtigde leeftijd.

Het stemde de Regeering tot verheugenis, dat vele leden zich konden vereenigen met de voorgestelde verlaging van den kiesgerechtigden leeftijd. Dat de door haar gegeven motiveering in strijd zou zijn met het in 1945, kort na de bevrijding, door de Regeering ingenomen standpunt, kan zij niet inzien. Uit de omstandigheid, dat de Regeering het houden van verkiezingen met kracht heeft ter hand genomen, kan worden afgeleid, dat ook zij het volk voor het houden van verkiezingen rijp acht. De politieke situatie heeft zich in de afgelopen maanden aanzienlijk geconsolideerd, waarop ook van andere zijde in het Voorloopig Verslag terecht wordt gewezen.

De Regeering acht het niet verantwoord hen, die de door de Grondwet gestelde leeftijdsgrens hebben bereikt en in het algemeen rijp worden geacht voor het zelfstandig deelnemen aan het rechtsverkeer, voor de kiesbevoegdheid een *capitis deminutio* te doen ondergaan. Bij het stellen van elke leeftijdsgrens wordt gegeneraliseerd en niemand zal met volstreekte stelligheid kunnen volhouden, dat ieder, die den 25-jarigen leeftijd bereikt heeft, wel tot het vormen van een politiek oordeel in staat zal zijn. In de toelichting op haar voorstel heeft de Regeering slechts tot

uitdrukking willen brengen, dat juist de ervaringen, tijdens de bezetting opgedaan, de onbillijkheid van de bestaande uitsluiting geaccentueerd hebben. Duister zijn overigens 's wetgevers wegen, indien men zich er rekenschap van geeft, dat de 23-jarigen wel rijp werden geacht voor het lidmaatschap van den gemeenteraad.

Dat het voorstel medebrengt de toevoeging van nog twee jaargangen aan het kiezercorps, mag er, naar de meening der Regeering, niet van weerhouden aan de hierbedoelde personen de uitoefening van het kiesrecht toe te kennen.

De consequentie, waarop in de slotopmerking van dit onderdeel wordt gedoeld, was de Regeering niet ontgaan, doch zij is niet te vermijden.

Stemplicht.

Dat de Regeering met groote instemming kennis heeft genomen van de opvatting der leden, die de afschaffing van den z.g. stemplicht toejuichten, behoeft geen betoog. De te dezer zake naar voren gebrachte argumenten zijn haar uit het hart gegrepen. De Regeering heeft indertijd overwogen of zij zou dienen te volstaan met deze wijziging in Afdeling II van het wetsontwerp uit te werken, doch zij achtte bij nadere overweging handhaving in de wet van een voorschrift, dat zoozeer het karakter van een loos gebaar heeft, niet langer verantwoord. Aan de beschouwingen van de leden, die zich tegen het voorstel verklaarden, ontvalt naar het oordeel der Regeering in hoofdzaak de feitelijke grondslag, nu de wet zich om — overigens begrijpelijke — redenen heeft beperkt tot een opkomst- of meldingsplicht. Dat de afschaffing voor de administratie een verlichting van werkzaamheden beteekent, maakt het voorstel onder de huidige omstandigheden nog te meer aanvaardbaar. Het moge waar zijn, dat een groot deel van ons volk nog moet leeren in democratische banen te loopen, doch de beginselen der paedagogie zijn daar om te bewijzen, dat het schenken van vertrouwen en niet het stellen van slecht begrepen geboden de voorwaarde vormt voor het bereiken van een hooger geestelijk niveau.

Voorkeurstemmen en zetelminimum.

De Regeering deelt de in het Voorloopig Verslag tot uitdrukking gebrachte meening, dat het ongewenscht is in dit stadium het vraagstuk der evenredige vertegenwoordiging en dat der kleine partijen in zijn geheel aan de orde te stellen.

N.S.B.'ers.

Na gezette overweging is de Regeering tot de slotsom gekomen, dat een bijzondere voorziening met betrekking tot de uitsluiting van het actief en passief kiesrecht van de vroegere leden van de N.S.B. en aanverwante organisaties niet noodig is. Vooropgesteld, dat van hen, die in bewaring gesteld zijn, inderdaad naar het oordeel der Regeering aangenomen mag worden, dat zij „rechtens van hun vrijheid zijn beroofd“, bieden de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, het Tribunaal Besluit en het Besluit Politieke Delinquenten 1945 voldoende mogelijkheid tot ontneming van het actief en/of passief kiesrecht. In dit verband mag worden opgemerkt, dat krachtens het Besluit Politieke Delinquenten 1945 aan een voorwaardelijke buitenvervolginstelling van rechtswege ontzetting van kiesrecht is verbonden. Toegegeven kan worden, dat wellicht aldus het net niet volledig gesloten is, doch de praktische voordeelen, verbonden aan een uitsluiting van algemeene strekking van het actief en passief kiesrecht van de hierbedoelde groep van personen, wegen niet op tegen het principiele bezwaar, dat tegen een bepaling van deze strekking zoude kunnen worden geopperd, te weten, dat aldus in strijd met de Grondwet zou worden gehandeld. Om deze reden kan de Regeering dan ook geen vrijheid vinden de totstandkoming van een strafbepaling te bevorderen als in het Voorloopig Verslag gesuggereerd.

Technisch gedeelte.

Alvorens de Regeering in het wetsontwerp de mogelijkheid opende de stemmingen voor de Tweede Kamer en de Provinciale Staten op één dag te houden, heeft zij het oordeel doen inwinnen van een aantal gemeentebesturen. Daarbij bleek, dat het meerendeel dezer besturen de voordeelen, aan combinatie verbonden, hooger stelde dan de daaruit noodzakelijkerwijs voortvloeiende bezwaren, hoezeer men zich ook realiseerde, dat

vermeerdering van het aantal stembureaux, in het bijzonder onder de bestaande omstandigheden, uiteraard bepaalde moeilijkheden zou medebrengen.

Door sluiting der scholen op den dag der stemming komen echter zoowel de lokalen als de onderwijzers voor de verkiezing beschikbaar, terwijl de handel er, naar verwacht mag worden, in zal slagen het noodige materiaal beschikbaar te stellen voor zooveel mogelijk aan hun doel beantwoordende stembussen en lessenaars. Wijzen de voorzitters der stembureaux er de kiezers uitdrukkelijk op welk stembiljet voor elke verkiezing bestemd is, dan zal de kans op het uitbrengen van stemmen van onwaarde tot een minimum kunnen worden beperkt.

Inderdaad ligt het in de bedoeling de voorschriften, bedoeld in artikel 78, tweede lid, zoo soepel mogelijk te doen zijn. Het advies van het Centraal Stembureau is door den ondergeteekende te dezer zake ingewonnen. De ondergeteekende stelt zich voor eenige minimum eischen te stellen en het verder, in overeenstemming met hetgeen in het Voorloopig Verslag bepleit wordt, aan de gemeentebesturen over te laten de meest voor de hand liggende voorzieningen te treffen. Veel hangt hier af van de vindingrijkheid van den handel.

In verband met het vorenstaande geeft de ondergeteekende er de voorkeur aan den tweeden zin van artikel 76 te handhaven. Hij geeft echter de stellige verzekering, dat hij van de hierin neergelegde mogelijkheid slechts dan gebruik zal maken, als de technische uitvoerbaarheid van het houden van twee stemmingen op één dag volstrekt vaststaat.

Met de opmerking omtrent den termijn van twee dagen, bedoeld in artikel 92 der kieswet, kan bij de toepassing van artikel 76, tweede lid, van het wetsontwerp rekening worden gehouden.

De moeilijkheid, welke zich voordoet met betrekking tot de in het Centraal Bevolkingsregister opgenomen personen, had reeds, blijkens de circulaire van 17 Januari 1946, n^o. U 1213, Afd. Binnenl. Best., Bur. Bestuurszaken, de aandacht van den ondergeteekende. In die circulaire heeft de ondergeteekende de gemeentebesturen er op gewezen, dat hij, die opgenomen is in het centrale bevolkingsregister en den wensch te kennen geeft in een bepaalde gemeente op de kiezerslijst geplaatst te worden op grond van de omstandigheid, dat hij geacht moet worden in die gemeente werkelijke woonplaats te hebben, tot het bewijs hiervan moet worden toegelaten. In de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen is een bijzondere voorziening opgenomen met betrekking tot de deelneming aan de verkiezingen door de in het centrale bevolkingsregister opgenomen personen.

In de Nota van Wijzigingen wordt, overeenkomstig de in het Voorloopig Verslag gedane suggestie, voorgesteld de mogelijkheid te openen om op het stembureau te volstaan met de kaarten van hen, die in het stemdistrict ter stembus gaan.

De ondergeteekende heeft overwegend bezwaar het voorschrift, dat elke kiezer persoonlijk moet worden opgeroepen, voor 1946 algemeen buiten werking te stellen. Wel is hij daarentegen bereid in het wetsontwerp de mogelijkheid te openen om in 1946 voor bepaalde gemeenten met het oog op de daar aanwezige omstandigheden van het voorschrift af te wijken. Hij vertrouwt, dat op deze wijze aan den in het Voorloopig Verslag bepleiten wensch, zooveel mogelijk kan worden tegemoet gekomen.

De ondergeteekende is gaarne bereid, zoodra zulks mogelijk is, den dag der stemmingen te bepalen en daarbij rekening te houden met het in het Voorloopig Verslag tot uitdrukking gekomen desideratum.

In de Nota van Wijzigingen is een bepaling opgenomen, welke aan de aan het slot van deze alinea gemaakte opmerking in dien zin tegemoet komt, dat voor 1946 buiten toepassing blijft het voorschrift, dat een volledige tekst van de kieswet en de desbetreffende algemeene maatregelen van bestuur op de stembureaux aanwezig moeten zijn. De verplichting om een bepaald uittreksel uit deze voorschriften aanwezig te hebben, zou juist tot vermeerdering van het papierverbruik leiden. Tevens wordt voorgesteld voor 1946 het voorschrift in zake de indeeling der gemeenten met meer dan 20 000 inwoners in kieskringen buiten toepassing te laten. In dit verband wordt in overweging gegeven het maximum aantal kandidaten te stellen op vijf en dertig.

De ondergeteekende acht het niet in overeenstemming met de noodzaak zooveel mogelijk op het stuk van papiergebruik te besparen om reeds thans te verplichten tot uitgifte van een nieuw genummerden tekst der kieswet.

Artikelen.

Artikel 6.

Verwezen moge worden naar het bij de Nota van Wijzigingen voorgestelde nieuwe artikel 73, dat deze materie op eenigszins andere, naar het oordeel van den ondergeteekende technisch juistere wijze regelt.

Artikel 7.

De ondergeteekende acht overneming van de eerste onder dat hoofd gemaakte opmerking niet raadzaam. De voorgeschreven aanduiding van den kieskring kan op zeer eenvoudige wijze geschieden.

Het voorlaatste lid van artikel 7, *nieuw*, van het wetsontwerp schrijft een per stemdistrict vast te stellen alphabetische lijst, als in het Voorloopig Verslag bepleit, reeds voor. De ondergeteekende is voor de bezwaren, verbonden aan incorporatie, geenszins blind, doch meent de mogelijkheid daarvan, waarop door de deskundigen van sommige gemeenten sterk wordt aangedrongen, door de wet niet geheel te moeten afsnijden.

Artikelen 9 en 10.

De ondergeteekende heeft geen overwegend bezwaar de onder dit hoofd voorgestelde wijzigingen naar Afdeling II over te brengen. Inderdaad komt, zooals in het Voorloopig Verslag te recht werd betoogd, het woord „gesteld” in artikel 15, tweede lid, der kieswet niet voor.

Artikel 12.

De ondergeteekende heeft geen bezwaar de in het Voorloopig Verslag gesuggereerde wijziging over te nemen.

Artikel 17.

Op welke wijze de betrokkene in het hier bedoelde geval van zijn identiteit kan doen blijken, kan gevoegelijk aan de practijk overgelaten worden.

Artikel 19.

Hoewel de in het Voorloopig Verslag bedoelde kans zeer gering moet worden geacht, heeft de ondergeteekende er geen bezwaar tegen hier te lezen: „dagteekening van geboorte”.

Artikel 21.

De ondergeteekende heeft in de Nota van Wijzigingen gaarne gevolg gegeven aan de in het Voorloopig Verslag gemaakte opmerkingen.

Artikel 26.

In de Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld artikel 60, derde lid, der kieswet in den aangegeven zin te wijzigen.

Artikel 36.

Naar het oordeel van den ondergeteekende moet aangenomen worden, dat het proces-verbaal van het hoofdstembureau blijft berusten ter secretarie in de gemeente, waar dit bureau is gevestigd.

Artikelen 46, 50, 60, 69.

Van de gemaakte opmerking is in de Nota van Wijzigingen een dankbaar gebruik gemaakt.

Artikel 72, onder k en l.

Naar de meening van den ondergeteekende is in de in artikel 72, onder k, voorgestelde redactie reeds voldoende tot uitdrukking gebracht, dat hier bedoeld wordt op een kiezerslijst die c.q. nog niet van kracht is; aan de in het Voorloopig Verslag gesuggereerde wijziging bestaat z.i. dan ook geen behoefte. Wel acht de ondergeteekende bij nadere overweging een voorziening als vervat onder l, overbodig; mitsdien wordt voorgesteld deze bepaling te doen vervallen.

Met betrekking tot de opmerking, dat in gemeenten, waar de reconstructie der bevolkingsregisters haar beslag heeft gekregen, door de gestelde data de voorbereiding der verkiezingen onnodig wordt opgehouden, zij er op gewezen, dat het maken van een aanvang met het aanleggen van de kiezerslijst niet afhankelijk is van de data van het wetsontwerp, doch van de wetenschap of de voorgestelde wijzigingen van de kieswet zullen worden aanvaard. Toch is men ondanks het ontbreken van zekerheid te dezen aanzien, in verschillende gemeenten reeds begonnen met het aanleggen van de kiezerslijst. Wijziging van deze data lijkt dus uit dezen hoofde niet geboden.

Artikel 74.

Naar de meening van den ondergeteekende is het buiten twijfel, dat zij, die hun woonplaats hebben verlaten in opdracht van vijandelijke politie, onder de werkingsfeer van het artikel vallen. Uitbreiding van de regeling tot hen, die hun woonplaats hebben verlaten in verband met de kolenpositie of den hongersnood, zou tot niet te overziene consequenties leiden.

Naar het oordeel van den ondergeteekende volgt uit het derde en vierde lid van het voorgestelde artikel 74, dat met betrekking tot de verkiesbaarheid van evacués een overeenkomstige voorziening is voorgesteld als ten aanzien van de kiesbevoegdheid, zoodat uitbreiding der bepaling niet noodig lijkt.

Overigens acht de ondergeteekende het in verband met het bepaalde in de gemeentewet noodzakelijk een bijzondere voorziening te treffen — als sluitstuk op de in artikel 74 vervatte regeling — ten aanzien van het aantal raadsleden en wethouders in de gemeenten, die voor een belangrijk deel zijn geëvacueerd; de desbetreffende bepaling wordt thans in een nieuw zesde lid van artikel 74 voorgesteld.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
BEEL.

125. 6.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.
(Ingezonden 25 Januari 1946.)

In het wetsontwerp, houdende aanvulling en wijziging van de kieswet, de provinciale wet en de gemeentewet, alsmede bijzondere voorzieningen met het oog op de in 1946 te houden verkiezingen, worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

I. In artikel 8 wordt na „medebrengende,” ingevoegd: „alsmede van een beslissing tot voorwaardelijke buiten vervolging stelling ingevolge het Besluit Politieke Delinquenten 1945 (Stbl. n^o. F 244),”.

II. De artikelen 9 en 10 vervallen.

III. In artikel 12, onder *b*, wordt in plaats van „voor den tijd van een jaar” gelezen: „voor een kalenderjaar”.

IV. In de artikelen 19, 20 en 21 wordt telkens „jaar” vervangen door: „dagteekening”.

V. Artikel 26 wordt gelezen als volgt:

„Artikel 60 wordt gewijzigd als volgt:

a. Het tweede lid wordt gelezen:

„Hij kan zich laten vervangen door een lid van den gemeenteraad, daartoe door burgemeester en wethouders aan te wijzen.”

b. De eerste zin van het derde lid wordt gelezen:

„De voorzitters van alle andere stembureaux worden door burgemeester en wethouders zooveel mogelijk uit de leden van den gemeenteraad benoemd.”

VI. In de artikelen 46, 50, 60 en 69 wordt „over wier toelating als lid is beslist”, vervangen door „die zijn toegelaten als lid”.

VII. In artikel 72 vervalt het gestelde onder *l*.

VIII. Na artikel 72 wordt ingelascht een nieuw artikel 72*a*, luidende:

„1. In het tweede lid van artikel 10 der kieswet wordt na „nedergelegd” een punt geplaatst, terwijl de woorden: „en, tegen betaling der kosten, stembedistrictsgewijze, in uittreksel, verkrijgbaar gesteld.” vervallen.

2. In het tweede lid van artikel 15 der kieswet wordt na „nedergelegd” een punt geplaatst, terwijl de woorden: „en, tegen betaling der kosten, stembedistrictsgewijze, in uittreksel, verkrijgbaar.” vervallen.

3. In den tweeden zin van het eerste lid van artikel 56*e* der kieswet wordt na „nedergelegd” een punt geplaatst, terwijl de woorden „en, tegen betaling der kosten, in afdruk of afschrift verkrijgbaar gesteld.” vervallen.

4. In den tweeden zin van het eerste lid van artikel 57*f* der kieswet wordt na „nedergelegd” een punt geplaatst, terwijl de woorden „en, tegen betaling der kosten, in afdruk of afschrift verkrijgbaar gesteld.” vervallen.”

IX. Artikel 73 vervalt; ingevoegd wordt een nieuw artikel 73, luidende:

„1. In de gemeente 's-Gravenhage wordt naast de in artikel 7 der kieswet bedoelde lijst door het gemeentebestuur een afzonderlijke lijst opgemaakt, de personen aanwijzende, die opgenomen zijn in het Centraal Bevolkingsregister en bevoegd zijn tot het kiezen van de leden der Tweede Kamer. De op deze lijst gestelde personen worden, voor wat de verkiezing van de leden der Tweede Kamer betreft, geacht op de kiezerslijst der gemeente 's-Gravenhage te zijn geplaatst. De artikelen 10 tot en met 30 der kieswet zijn van overeenkomstige toepassing.

2. Ingeval de in het vorig lid bedoelde personen aantoonen werkelijke woonplaats te hebben in een bepaalde gemeente, worden zij op hun verzoek afgevoerd van de in het vorig lid genoemde lijst en geplaatst op de kiezerslijst van die gemeente. Het verzoek wordt uiterlijk dertig dagen vóór den voor de stemming bepaalden dag door den betrokkene persoonlijk mondeling gericht tot den burgemeester van laatstgenoemde gemeente.

3. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken stelt richtlijnen vast voor de beoordeeling of de in dit artikel bedoelde personen werkelijke woonplaats in een bepaalde gemeente hebben en geeft nadere voorschriften ter uitvoering van dit artikel.”

X. Na artikel 73 wordt een nieuw artikel 73*a* ingevoegd, luidende:

„1. In afwijking van het bepaalde in den tweeden zin van artikel 31 der kieswet vindt geen verdeling van gemeenten van meer dan 20 000 zielen in kieskringen plaats.

2. Met betrekking tot de verkiezing van de leden van den raad eener gemeente van meer dan 20 000 zielen geldt het bepaalde in artikel 10 der gemeentewet, met dien verstande, dat op elke lijst niet meer dan vijf en dertig kandidaten mogen worden geplaatst.”

XI. Aan artikel 74 wordt een zesde lid toegevoegd, luidende:

„6. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken kan op voordracht van de Gedeputeerde Staten, in afwijking van het bepaalde in de gemeentewet, het aantal leden van den raad en het aantal wethouders eener gemeente vaststellen op den grondslag van het inwonertal vóór de ontruiming dier gemeente.”

XII. Artikel 77 wordt gelezen als volgt:

1. In geval van volstreekte noodzaak kan met toestemming van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken in een gemeente van het bepaalde in artikel 53 der kieswet worden afgeweken, met dien verstande, dat:

a. de oproeping, bedoeld in het eerste lid, vervangen wordt door een openbare kennisgeving;

b. de afdruk, bedoeld in het derde lid, afzonderlijk tijdig door het gemeentebestuur ter kennis van de kiezers wordt gebracht.

2. In het geval, bedoeld in lid 1, onder *a*, blijven de bepalingen der kieswet inzake de in artikel 53 dier wet bedoelde kaart buiten toepassing en dienen de door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te geven voorschriften te worden in acht genomen.”

XIII. Na artikel 77 wordt een artikel ingelascht, luidende:

„Artikel 77*a*.

1. In artikel 64 der kieswet vervallen de woorden „een exemplaar dezer wet en der algemeene maatregelen van bestuur, die op de verkiezing betrekking hebben, en”.

2. In de gevallen, waarin de kiezerslijst bestaat uit een kaartregister, niet zijnde de verzameling persoonskaarten, als bedoeld in artikel 1, eerste lid, sub *c*, van het Besluit Bevolkingsboekhouding, Stbl. 1936, n°. 342, sedert gewijzigd, kunnen de daartoe behoorende kaarten, vermeldende de kiezers, die in het stembedistrict bevoegd zijn tot de keuze mede te werken, in de plaats treden van het in artikel 64 der kieswet bedoelde uittreksel.”